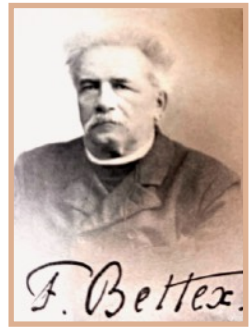

HET WONDER

DOOR F. BETTEX

UIT HET DUIJS VERTAALD DOOR B. W.

Kampen - J.H. Kok - 1900

Het Wonder

Is het een wonder of niet? Eén van die vragen, die de menselijke geest nimmer met rust laten. Hoeveel er ook over gesproken en gestreden, geschreven en geleerd, geloofd en geloofchend is, het wonder is noch uit de wereld weggebannen, noch heeft het algemeen geloof gevonden. Het schijnt dan toch door een taaie levenskracht te zijn bezielde. En omdat er nog steeds stemmen opgaan, die het wonder voor overtollig en het geloof daaraan schadelijk achten, is het misschien niet overbodig dat wonder, 't welk in ieder geval reeds door zijn ouderdom eerwaardig is, eens van nabij te bezien, alvorens het als oud ijzer weg te werpen. De oppervlakkige en gedachteloze mens is er spoedig mee gereed; hij onderzoekt noch het wezen van het wonder, noch zijn wetten, noch zijn gevolgen; hij beschouwt niet eens het wonder, of wat wonder ter wereld ook, van nabij, en roept reeds van te voren uit: "Hoe kan men nu toch zo iets geloven; zó dom ben ik toch gelukkig niet." En het publiek en de pers stemmen bij en zingen mee in het koor: "Neen, zó dom zijn wij in de negentiende eeuw toch niet meer!" En dat lijkt bepaald plausibel zo op het oog.

Maar bij enig nadenken moet het toch ieder opvallen, dat zulke grove absurditeiten toch reeds 6.000 jaar door alle volken der wereld zijn geloofd. Of zou het soms een nieuwe uitvinding van de 19e eeuw zijn, dat het vuur brandt, 't water verstikt, en dat de mens gewoonlijk niet op de zee kan wandelen, zonder te verdrinken? Maar juist de verbazing en ontzetting, waarmee te allen tijde de mensen het wonder hebben aangestaard, gelijk Nebukadnezar de mannen in de vurige oven en de jongeren Christus wandelende op het eer, bewijst immers, dat die mannen bemerkten, dat het niet natuurlijk toeging. En gaan we, niet slechts in de bijbel, maar ook in de wereldgeschiedenis de mensen na, die aan het wonder hebben geloofd, dan blijkt het, dat ze in hun gehele doen en zijn geen bedriegers, ja velen zelfs niet eens dwepers of fanatici waren. Nuchter, kalm, koelbloedig delen zij ons ons het ongelofelijke mee!

En niet alleen zegt ons de wereldgeschiedenis, dat bijna alle mannen van betekenis aan het wonder hebben geloofd, maar bij nader onderzoek blijkt, dat 't ook juist de ernstigsten, zedelijksten en godvruchtigsten zijn geweest, die aan het wonder geloofden. De profeten en de apostelen, Mozes en Elia, ja Christus zelf geloofden aan het wonder. Er moet dan toch achter dat wondergeloof iets schuilen; evenals *alle* verschijningen moet ook deze haar oorzaak en haar grond hebben!

Laten we nu dit raadsel, dit mysterie, dit indringen van de bovennatuurlijke in de, gelijk wij ze noemen, natuurlijke wereld, eens wat meer van nabij beschouwen, en wel zó, dat we, volgens de leerregel van [Aristoteles](#), niet eerst de afzonderlijke feiten, maar 't algemene der zaak gaan bezien.

Is er een bovennatuurlijke wereld? Is er boven de bergen, die onze aarde omgrenzen, en boven de blauwe hemel nog een andere en hogere wereld des lichts? Zijn er nog hogere wezens dan wij? Zijn er nog andere wetten, dan de wetten, die ons vergankelijk leven beheersen? Is er nog een heerlijker denken dan 't onze, een denken van een God, onbegrensd in majesteit en heerlijkheid, en een ander leven dan dit aardse, een leven in onvergankelijk en smetteloos licht? Staan de doden op, of is het alles uit met de dood?

Wie zal het ons zeggen? Welnu, vragen we de natuur in en om ons heen eerst een antwoord, en vragen we dan wat Gods Woord hierop zegt.

De natuur nu leert ons 't bovennatuurlijke. Gelijk in 't rijk der mineralen de boomachtige vertakkingen der goud- en zilverkristallen of de ijsbloemen reeds op de planten heenwijzen en 't vermoeden wettigen, dat, gelijk de zich bewegende en vleesetende planten de overgang tot het dier inleiden, en de in zo verschillende toonaard blaffende hond of zingende vogel de menselijke stem voorbeelden, zo ook de mens heenwijst op de engel of de duivel, waartoe hij eenmaal worden zal; zo nu spreekt deze natuur in haar geheel van een hogere natuur, waar de boom niet sterft, de bloem niet verwelkt, de vrucht niet vergaat; van een wereld waar het goede goed, het boze boos is, en waar beide hun eeuwig blijvend loon zullen hebben.

Dit bewustzijn, dat gevoel van een bovennatuurlijke wereld is de mens aangeboren. De natuurlijke, normale mens, zoals God hem heeft geschapen en in deze wereld gesteld, gelooft aan dat bovennatuurlijke. Het kind reeds gaat er naar uit, heeft het lief, en zou zonder dat bovennatuurlijke iets in zijn leven missen. En reeds die trek is een treffend bewijs voor hem, die het aangrijpend woord van Christus verstaat: "Zo gij niet wordt als de kinderkens, zo zult ge het Koninkrijk der hemelen niet binnengaan." En wanneer later de jongeling het bovennatuurlijke hoort loochenen, dan verbaast hij zich eerst. Hoe zou er niets zijn buiten en boven deze natuur, die mij niet bevredigt, boven deze wereld, die, hoe groot ze ook zij, mijn ziel toch niet vervullen kan? Maar, vanwaar is dan deze wereld met al hare werkingen en krachten, wier oorzaken ik niet ken, en vanwaar die zucht en dat verlangen toch die oorzaken op te sporen? Vanwaar toch die trek mij van die natuurwetten te emanciperen, die mij, waren ze de enige in het al, volkomen moesten bevredigen? Ik wil vliegen, en de wet der aantrekking verhindert me. Zou er dan niet een wereld zijn, waar ik niet langer de slaaf ben van deze wet? Mijne zwakheid hindert mij, en ik dorst naar kracht. Zal ik dan nooit daartoe komen, ze eens volkomen te bezitten? Onvermoeid streef ik er naar mijn gezicht te verscherpen; zou er dan niet ergens een oog zijn dat alles ziet, zowel 't oneindig kleine, als 't oneindig grote? De dood vervult me met schrik. Zou dat niet 't bewijs zijn, dat ik voor een eeuwig leven ben geschapen? Alzo wijst dat onuitroeibare streven des mensen naar een betere, hogere, meer volkomene, naar een eeuwige wereld heen. En de ziel des mensen weent en treurt, als men haar zegt, dat er niets is buiten deze zichtbare dingen. Vanwaar toch dat treuren? Kan er een werking

zonder oorzaak zijn? En kan een niets zulk een heimwee kweken? En, zelfs wanneer er buiten deze natuur niets ware, zo zou toch het bovennatuurlijke in mijzelf bestaan, want ik kan mij een hogere en meer volkomen natuur denken, ik kan mij een mathematisch goede, absoluut doelmatige wereld voorstellen. Maar mijzelf geschapen heb ik niet. Wie of wat, indien hij of het mij schiep, heeft dan in mij dat bewustzijn van 't bovennatuurlijke, en die dorst daarnaar, gewekt? Kan het anders dan door een bovennatuurlijk, volkomen en eeuwig Wezen zijn geschied?

Zo voelen we toch, ondanks alle [sofismen](#) van degenen die 't loochenen, dat bovennatuurlijke in en om ons heen. En dat bovennatuurlijke, dat is God, in wie wij leven, streven en zijn. Deze God is als de zon, niemand kan haar in 't aangezicht zien; maar zonder haar is alles duisternis, tot onze kennis en wetenschap toe.

Intussen is het gemakkelijker aan het bovennatuurlijke te geloven, dan aan het bijbelse wonder; want 't onderscheid tussen deze beiden is als dat van theorie en praktijk. Duizenden mensen, die er niets op tegen hebben, dat eens, zeer lange tijd geleden, God de wereld zou hebben geschapen, zouden vreemd opzien, wanneer men hun zei, dat diezelfde God gisteren een zandkorreltje had gemaakt (alsof Hij niet dagelijks die duizenden zielen schiep, die altijd door ter wereld komen). En weer vele andere duizenden, die het bestaan van een hoogste Wezen, ergens zeer ver weg, toegeven, zouden medelijdend glimlachen, wanneer men hun vertelde, dat dit hoogste Wezen hedenmorgen mijn gebed had verhoord. Dat er iets bovennatuurlijks is, ja, dat stemt men nog wel toe, dat behoort zo in de filosofie en zelfs in de wetenschap thuis. Maar het wonder, dat wordt te vreemd, te wonderlijk; want dan zou men ook al zijn consequenties moeten aanvaarden!

Maar wat is dan dat wonder? 't Is iets dat wij niet begrijpen, omdat 't zich niet aansluit bij onze ervaringen en begrippen, omdat 't niet overeenstemt met 't weinige, dat wij kennen van de wetten van 't heelal; kortom, het is iets onverklaarbaars, 't zij, dat we het opvatten als een werking van ons nog onbekende wetten, 't zij als een direct ingrijpen van een almachtig God. Uit deze definitie van het wonder wordt 't reeds duidelijk, dat het absurd is, de mogelijkheid ervan a priori te loochenen. Want, gelijk ik elders reeds zei, deze ontkenning zou gelijk staan met de bewering: "Wij, die eerst van gisteren op deze aarde zijn, kennen reeds alle wetten, alle krachten, alle mogelijkheden van 't heelal! Wij kennen alle verschijnselen in 't leven der individuen en der volkeren sinds 6.000 jaren, en wij kennen van deze ook het hoe en waarom. Wij kunnen uit onze ervaring van die enkele ogenblikken onfeilbare gevolgtrekkingen maken omtrent alles, wat ooit geweest is of zijn zal. We kennen het mogelijke en onmogelijke, en we weten, dat het onverklaarbare niet bestaat." - Dat zou toch, naar ieder toegeeft, te veel aanmatiging zijn! Want zelfs de materialist en atheïst L. Büchner geeft toe, dat het "hoogmoed der menselijke onkunde is, iets voor onmogelijk te houden, omdat het onbegrijpelijk schijnt." (Kraft u. Stoff, blz. 181). Nooit zal het menselijke weten het mogelijke kunnen vaststellen. Dus de mogelijkheid van het wonder *moet* worden toegegeven.

Slechts kortzichtige mensen kunnen het bestaan van het wonder loochenen. Want het wonder omzweeft ons. We zwemmen erin, gelijk een vis in de oceaan. De wereld en

wijzelf zijn er toch. Maar vanwaar komen we, en hoe zijn we ontstaan? Heeft een God het heelal geschapen? - Een wonder! - Heeft 't heelal zichzelf geschapen? - Ook een wonder! - Bestaat het misschien van eeuwigheid, zonder geschapen te zijn? - Weer een wonder! - Al het ontstaan is wonder, hoe we 't ons ook voorstellen mogen!

Weliswaar meent de Darwinist het wonder te hebben weggebannen uit de wereld, en zelfs de bekende Franse theoloog, Professor Sabatier, schrijft: "De theorie der evolutie maakt het wonder overbodig"; maar welk een zelfbedrog! Gelijk men weet ging Darwin zelf van 't wonder uit, want Spiller ("Das Leben", blz. 72) zegt van hem: "Helaas, zelfs Darwin meent, dat de oervorm van al het levende door de *Schepper* in 't leven is geroepen." Maar verklaart deze theorie dan het wonder aller wonderen, de oorsprong der dingen? Of God nu elk mugje en elke olifant nieuw scheidt, dan wel of Hij eens voor altijd één enkele cel schiep en daarin alle kiemen en krachten der evolutie legde, zodat deze, onder invloed van de tijden en omstandigheden, (welke diezelfde God ook geschapen heeft) tot de tegenwoordige ontplooiing gekomen zijn, zo blijft de somma van het wonder volkomen dezelfde en bedraagt in beide gevallen niets meer en niets minder dan de schepping van alle organismen. In beide gevallen blijft God de eerste en enige oorzaak aller oorzaken en werkingen, en de genoemde Darwinisten remplaceren (*vervangen*) slechts een rij van wonderen door het grote primitieve wonder, 't welk alle anderen heeft voortgebracht. Niet het wondergeloof, maar Gods Woord, de natuurwetenschap met geologie en paleontologie en het geloof aan de heilige individualiteit en het persoonlijke voortbestaan der ziel zijn het, die ons verhinderen aan het Darwinisme te geloven. Ook wint men niets met 't aannemen van zulk een geschapen oer cel, om daarmede alle mogelijkheid van het wonder weg te cijferen. Want heeft God éénmaal zulk een cel geschapen, dan kan Hij heden of morgen er weer een scheppen; - of zou Hij het sinds die tijd hebben verleerd? - En kan Hij één cel scheppen, dan ook tien, honderd, miljoenen; dan kan Hij ook plotseling - of zou Hij daartoe enige tijd nodig hebben? - alle cellen scheppen, die bijvoorbeeld voor het opwekken van een dode nodig zijn, en dan heeft men toch weer het wonder. Laten we dan liever deze God rondweg loochenen en zeggen: De oer cel heeft zichzelf geschapen. Maar ach! Dan hebben wij weer iets, dat zó treffend op een wonder lijkt, als 't ene ei op 't andere!

Maar niet slechts al het ontstaan, ook al het bestaan is wonder. Reeds de hoofdvorauswaarden voor ons bestaan, de tijd, de ruimte, het getal, zijn onbereikbare wonderen. Wij kunnen ze ons niet eindig, en toch ook niet oneindig voorstellen. En wat de stof betreft, waaruit onze lichamelijke ontstaat, zo tobben zich de filosofen en natuurvorsers vergeefs reeds 6.000 jaar af die te doorgronden, en meer dan ooit moet de hedendaagse wetenschap toegeven, dat ze het niet begrijpt.

Zo berust onze gehele wetenschap op wonderen, die als axioma's en als basis onzer wereldbeschouwing moeten worden aangenomen. Zo verlangt onze chemie bijvoorbeeld het geloof aan 't wonderbare, *ondeelbare* atoom, hoewel ons verstand ons zegt, dat ondeelbare stof in 't geheel geen stof meer is, en dat het absoluut onbegrijpelijk is, hoe dit ondeelbare oerzijn zich van al 't andere zou onderscheiden en tot andere atomen een zekere aantrekking zou voelen. De wetenschap heeft, en ze zij er voor gedankt, onze horizon verbreed. De gehele tegenwoordige natuurwetenschap bewijst ons, dat Gods

schepping nog veel groter en veel heerlijker is, dan wij ze ons voorstelden en dat tot dusver ongekende krachten, gelijk de elektriciteit, haar machtig doorstromen. Ze leert, dat er lichtstralen zijn, die zelfs door metalen heendringen. Dat alle krachten kinderen zijn van één en dezelfde kracht. Dat onze gehele chemie slechts een voor onze aardse temperaturen gegeven fase is van een oneindige chemie, die bij bovenaardse koude en warmte geheel andere verschijnselen veroorzaken zou. Verder, dat de zo rijk verschillende stoffen waarschijnlijk de in harmonische octaven opklimmende tonen zijn van één enkele grondstof. Kortom, onze gehele tegenwoordige wetenschap predikt ons een grootte en majesteit der schepping, die ons aangrijpt en neerdrukt en overweldigt. En dan willen sommige kortzichtige, zeg maar blinde, mensen ons vertellen, dat 't stijgende licht der wetenschap bewijst, dat de Schepper dezer wondere wereld geen wonderen meer zou kunnen doen! Hoe! omdat we nu weten, hetgeen trouwens velen der ouden, ja, zelfs de Keltische Druïden vermoedden, dat de sterren machtige oceanen zijn van vuur, die in de wereldruimte onbegrijpelijke krachten uitstralen, die op hun planeten een onmetelijk rijk organisch leven kweken, zouden we daarom niet meer mogen geloven, dat God, naar Zijn Woord, zichzelf hogere intelligentie, vorsten des lichts, machtige dienaren heeft geschapen, ze over deze heerlijke schepping heeft gesteld en hun macht over de elementen heeft gegeven? Of, nu de Röntgenstralen ons het inwendige des mensen blootleggen, zou het nu onaannemelijk zijn, dat er een hoger en meerder zien is, gelijk dat van Eliza's jongen, toen God hem de ogen opende? We kunnen door de elektrische stroom ijzer *onder water* gloeiend maken, ja smelten! Is dat soms daarvoor een doorslaand bewijs, dat de drie jongelingen in de vurige oven hebben moeten verbranden? En professor Pictet heeft aangetoond, dat kleine organismen een koude verdragen, waarbij geen enkel zuur meer metalen aangrijpt, dus de anorganische stof dood is. Zou dat soms moeten dienen als krachtig argument tegen de opstanding der doden? Nadat een materialistische wetenschap de "levenskracht" heeft afgeschaft, neemt de nieuwe wetenschap ze weer als vitalisme op en erkent met de beroemde fysioloog Claude Bernard: "Het levende wezen blijft, zolang het bestaat, onder invloed van een scheppende levenskracht, en deze behoort noch in 't gebied der chemie, noch der fysica, noch een andere wetenschap." Indien de conclusie hier logisch is, dan zouden we nu zeker weten, dat er geen eeuwig leven is? Of, omdat de wetenschap steeds meer aanneemt, dat onze stof slechts het gestolde schuim of de heffe van de absoluut onzichtbare, biljoenen malen lichtere ether is, waarin de grondverschijnselen van licht, warmte en elektriciteit met onbegrijpelijke snelheid en kracht plaats vinden, zou het dan soms absurder zijn te geloven aan een hemelse wereld van waarachtige stof en aan een toekomstige onvergankelijke lichamelijkeheid, stralend als de zon?

Men ziet toch in, dat eerder het tegendeel waar is. Onze tegenwoordige wereldbeschouwing verklaart het wonder niet en zal het ook nooit verklaren, maar wél laat ze, gelijk vele theosofen tegenwoordig terecht opmerken, door allerlei verschijnselen zulk een hogere wereld, als waaraan de mysticus gelooft, in de verte vermoeden. Zo bijvoorbeeld wat betreft het verschijnen en verdwijnen van hogere wezens, gelijk de Schrift ons dat leert. De wetenschap toch toont ons immer duidelijker, dat, wat wij zichtbaarheid of onzichtbaarheid noemen geen grondeigenschap, maar slechts een relatieve verschijning van de stof is. We kunnen toch met een paar duizend graden warmte een stuk lood of een kiezelsteen vervluchtigen d.w.z. onzichtbaar maken; en

evenzo kunnen we de onzichtbare lucht of de nog veel dunnere waterstof tot een zichtbaar en grijpbaar, zelfs kleurrijk kristalblok maken.

Zo getuigt de bewering, als zou het wonder zich niet met een wetenschappelijke wereldbeschouwing laten verenigen, niet slechts van een onjuiste voorstelling der begrippen "wonder" en "wetenschap", maar ook een gebrekkige kennis der verschijnselen. De echte wetenschap wijst er veeleer op heen, dat al onze kennis op 't onbegrijpelijke en onverklaarbare is opgebouwd, en de geleerde moet dikwijls, wanneer hij eerlijk is, met Brunetière belijden: Wij *verklaren* dagelijks dingen, die we weinig verstaan, door dingen, die we in 't geheel niet verstaan: zo de val der lichamen door de *aantrekkingskracht*, de verbindingen der lichamen door *chemische verwantschap*, de verschijnselen des levens door de *eigenschappen der organische stof*." (La moralité de la doctrine évolutive, blz. 22)

En de geleerde, maar aan God twijfelende fysicus Tyndall zegt: "Wanneer er een God is, dan is het duidelijk, dat Hij wonderen kan doen; maar de wetenschap strekt zich niet tot 't wonder uit, omdat het, indien het bestaat, buiten haar gezichtskring ligt"; en elders schrijft hij: "Geen onbevooroordeeld onderzoeker zal er de ogen voor sluiten, dat de gehele keten zijner onderzoekingen in werkelijkheid een keten van wonderen is, terwijl er zogenaamde vrijdenkers zijn, die zich inbeelden met hun garenkluwen de onmetelijke diepten van 't heelal te kunnen peilen." (Fragmente. Neue Folge.) Stof en geest, 't ontstaan van het bewustzijn, leven en dood, vrije wil en fataliteit, wasdom, voeding, organische levenskracht, individualiteit, erfelijkheid, herinneringsvermogen, smart en vreugde; 't zijn alle wonderen, waarvoor onze moderne wetenschap evenmin verklaring geven kan als die der ouden. En dan beweert men nog, dat de wetenschap het wonder zou hebben afgeschaft!

"De wetenschap heeft het wonder uit de weg geruimd"; in deze zin zelf reeds ligt een ongerijmdheid. Want wetenschap omvat alleen datgene wat weetbaar is; en het wonder is naar zijn wezen het onverklaarbare of niet-weetbare. Wetenschap en wonder hebben dus niets met elkander uit te staan. Een wetenschappelijk verklaard wonder zou een monstrum der Logica zijn, en elke wetenschappelijke conclusie omtrent het wonder herinnert aan het schoolraadsel onzer kinderjaren: de lengte van een schip en de hoogte van de mast zijn gegeven, - bereken de ouderdom van de kapitein. - Zo verhaalt ons de bijbel het wonder van de bewaring der drie jonge mannen in de vlamme oven. Meent men nu inderdaad, dat de gehele moderne fysica dit wonder beter en treffender heeft weerlegd dan vroeger? Of hielden Nebukadnezar en zijn raadsheren de zaak niet reeds voor geheel onnatuurlijk? Zo wordt ons gemeld, dat de muren van Jericho voor Jozua's bazuinen zijn ingestort. En bewijst nu de moderne architectuur daar iets tegen? Zo bericht het boek Jozua, dat de Jordaan voor de ark des verbonds terugtrad. Wil men dat nu met behulp der hydraulica en der geografie van Palestina wegredeneren? - Enzovoorts! - Met behulp van de wetenschap het wonder bestrijden is 't zelfde als met snelvuurkanonnen de sterren van van de hemel te willen schieten.

Intussen zijn er velen die, met de bewering, dat de wetenschap het wonder heeft afgeschaft, dit bedoelen, als zou ze de mensen steeds duidelijker maken, dat alles wat zij voor bovennatuurlijk hielden, bij klaarder licht geheel natuurlijk, ja, eenvoudig blijkt te wezen. Zo hield bijvoorbeeld een Indiaan, die de eerste locomotief met schel gefluit door de prairies zag suizen, deze voor een bovennatuurlijk wezen en schrikkelijk monster. En toch kan de mechanicus hem de gehele zaak volkomen duidelijk maken en hem aantonen hoe door 't vuur de waterdamp ontstaat en die stoom op de zuigers drukt, om aldus zijn bijgelovige vrees weg te nemen. En inderdaad, het is een edele en schone taak der wetenschap de voorwaarden, die aan een verschijnsel ten grondslag liggen, te verklaren. Maar denkt men nu, dat zulk een Indiaan met zijn mechanicus na deze verklaring ook weten waarom bij warmte stoom ontstaat en een druk uitoefent, of, in 't algemeen, wat warmte zelf is? Of meent ge dat de beste elektrotechnicus ter wereld u zeggen kan wat elektriciteit is? Juist de geleerdste elektricien zal u 't eerlijkst belijden, dat hij 't niet weet, en Dubois-Reymond heeft gelijk als hij zegt: "Onze natuurwetenschap, die we reeds voor ons causaliteits-bewustzijn bevredigend hebben genoemd, is het in werkelijkheid niet; ze is geen eigenlijk weten, maar alleen 't surrogaat van een verklaring." (Ueber die Grenzen des Naturerkennens, blz. 24) En genoemde locomotief, deze ondoorgrondelijke samenstelling van kracht en stof, is de wetenschappelijken denker nog veel meer wonderbaar, dan ze als monster was voor de Indiaan. Flammarion, de astronoom, erkent zelf, dat, hoe meer hij het licht met zijn wetten en verschijnselen bestudeert, het hem des te raadselachtiger wordt.

Nu ja, zegt de meer praktische dan wel filosofische kop, de wetenschap kan wel niet het eigenlijk hoe en waarom der dingen navorsen, maar ze toont dan toch steeds duidelijker, dat de gehele schepping door vaste wetten wordt geregeerd en dat nergens het wetteloze - dat is het wonder - zich openbaart. Zeer zeker, zeggen wij, nergens komt iets wetteloos voor; hierin stemmen wetenschap en religie volkomen samen. Maar wie beweert, dat het wonder wetteloos is? Zelfs de eenvoudige Christen, die zonder veel wetenschappelijke vorming het wonder als een onmiddellijke daad Gods beschouwt, gelooft volgens zijn

bijbel, dat al het denken en handelen Gods tevens wet is, gelijk reeds de Egyptenaar de god der goden "Atoum" liet spreken: "Ik ben de wet aller wetten". Het denken Gods moet wet en daad tegelijk zijn. "Hij spreekt, en het is er, Hij gebiedt, en het staat er." En wat de mens een wonder noemt, is, menselijkerwijs gesproken, een hoger denken en handelen Gods, en op zichzelf even natuurlijk en eenvoudig, of, wilt ge, even wonderbaar en goddelijk, als het opwassen van een plant of 't schijnen der zon. Dit handelen Gods is tegelijk hoogste vrijheid en absolute wet, gelijk we reeds in aardse dingen waarnemen, dat de hogere, door hogere wetten beheerste organismen vrijer zij dan de lagere. De grootste toonkunstenaar of redenaar is vrijer, dan hij, die nog als leerling zucht onder de strenge wetten van toonladder of alfabet. Ook wij Christenen geloven, dat al 't geschapene redelijk, - d.i. goddelijk is -, en wij hopen eens in een wereld te komen, waar die goddelijke wetten van 't heelal en ook van datgene, wat wij op aarde wonder noemden, ons zullen tegenstralen; en de studie van deze wetten zullen we hemelse wetenschap noemen. Dat echter hierbeneden de menselijke wetenschap het probleem van het wonder niet oplossen kan, omdat ze niet de nodige gegevens daartoe bezit, noch de daartoe behorende goddelijke axioma's kent, dit moet ze reeds zelf belijden.

En omdat nu ons zieleleven een wonder is, een gestadig zoeken van het goddelijk mysterie des zijns, om zich daarin te verdiepen, helpt ons op dit gebied ook alle wetenschap niet en hebben ons alle filosofen te zamen nog niet geleerd wat en wie wij zijn. Hier helpt slechts een directe openbaring van Hem, die ons schiep.

Er maakt zich een onmiskenbare verslapping en vermoeidheid van ons "[fin de siècle](#)"-geslacht meester. Deels is ze een gevolg van te snelle verbruik en daaruit ontstaande misbruik van de tijd, anderzijds van de steeds toenemende mechanisatie van de arbeid, die ons geestelijk verstompt. Deze verslapping en oververzadiging laat haar invloed, bij de ernstige denkers met teleurstelling en droefheid gepaard, ook op wetenschappelijk gebied merken. Want ze heeft niet kunnen doen, wat ze had beloofd. Weliswaar heeft ze ons vele zinrijke, verbazingwekkende, angstwekkende hulpmiddelen gegeven, opdat we ons tijd, ruimte en stof zouden kunnen indenken. Maar ook meer en meer moet worden toegegeven, dat deze wonderbare "veroveringen der wetenschap" geen morele betekenis hebben. Het rijden met de sneltrein heeft ons niet gelukkiger, het drijven van koophandel door telegrammen heeft ons niet eerlijker gemaakt; de telefoon heeft ons niet geleerd waar te zijn, en de fotografie heeft de kunst niet geadeld. Veeleer is, op grond van Gods Woord, dat de mens van nature boos is, als logisch aan te nemen, dat hij met al deze veroveringen meer kwaad dan goed uitricht, gelijk wel hieruit blijkt, dat hij zijn uitvindingen bij voorkeur gebruikt voor de oorlog, zowel te water als te land. Dit wat de praktische zijde der wetenschap aangaat.

Wat de hogere, geestelijke zijde betreft, zo zou het ondenkbaar zijn niet te erkennen, dat de wetenschap ons op sterkende en verkwikkende wijze de horizon heeft verbreed en vele schone en ware dingen over de schepping heeft gezegd. Maar, juist de diepere denkers belijden het, ze heeft het vragen van de menselijke geest ook onbeantwoord gelaten. "Wat baat mijn ziel een nog zo volledige lijst der dubbelsterren?" klaagt Guy de Maupassant, want alle grootheid en schoonheid der schepping heeft slechts voor hem zin en betekenis, voor wie de Schepper tevens een Vader is. En daarom kan de geleerde F.

Brunetièrre van het "herhaalde bankroet der wetenschap" spreken. "Mijn wetenschap", roept J. Payot (De la Croyance, Paris, 1896) moedeloos uit, "verhindert mij niet te belijden, dat mijn kennis der werkelijkheid absoluut geen is." Ook op sociaal gebied laat ons de wetenschap in de steek. "Ze heeft", zegt B. Kidd (Social Evolution), geen antwoord voor de sociale problemen van onze tijd." En de geleerde Prof. Huxley Huxley moet belijden: "De beste moderne civilisaties schijnen me een toestand der mensheid te zijn zonder ideaal, dat waarlijk deze naam waard is en die nog niet eens het voordeel der stabiliteit bezit."

Tot dusver hebben wij onder de naam wetenschap slechts van de natuurwetenschappen gesproken en ons daarin aan de merkwaardig eenzijdige beschouwing aangesloten, die heden ten dage slechts 't natuuronderzoek en de daarmee verwante wiskunde, "wetenschap" noemt. In dat verband waagt een modern geleerde te schrijven: "Eerst sinds 300 jaren hebben we wetenschap." Alsof de beschaving der Egyptenaars, der Hindoes en der Assyriërs, de kunst der Grieken en de politiek en krijgskunst der Romeinen niet ook "wetenschap" geweest is. Men leze in hun geschiedenis hoe de ouden, zowel de heidenen als Christenen, niets menselijks vreemd was: filosofie en theologie, retorica en diplomatie, kunsten en vreemde talen, krijgstactiek en economie, mensenkennis en echte welsprekendheid. Dat was een wetenschap des levens, hoger dan die der chemische elementen en der bacillencultuur; en, omdat wij de wetenschap der stof hoger stellen dan die des mensen, daarom overstromt het naturalisme onze literatuur, onze kunst en ons zieleleven.

Wel is de studie der natuur iets groots, iets schoons en ook iets vruchtbaars, wanneer men er de Schepper in zoekt en vindt. Maar de mens, naar Gods beeld geschapen, is niet tot een onderdaan, maar tot een koning dezer natuur gesteld en één ziel, is meer waard dan de gehele aarde met al hare stoffelijke verschijnselen. En daar onze wetenschap de ziel vergeet en zich bijna uitsluitend met de stoffelijke dingen bezig houdt, verzinken we ook steeds meer in een stoffelijke, mechanische en materialistische wereldbeschouwing, in de verering der machine, der techniek en der verwerkte stof, in de vrees voor "de blinde krachten der natuur", in de cultus van het atoom en in de laffe en verachtelijke angst voor de bacil, voor 't oneindig kleine, omdat we de oneindig grote God niet meer vrezen. Op zulk een bodem kan de vreze Gods, die 't beginsel aller wijsheid is, en het geloof aan Zijn wonderen niet gedijen.

De ziel is een wonder. Wie dat niet voelt, moet weinig over deze wonderbare kennis, wil, gevoel en verbeelding in zich kwekende eenheid en individualiteit hebben nagedacht, over de macht van dit onzichtbare, het zichtbare te beheersen en de zichtbare en grijpbare stof voor zichzelf dienstbaar te maken. Het grondelement dezer ziel, die een adem Gods is, is het oneindige en het eeuwige. Hoe diep en hoe lang ze zich ook in het eindige verdiept en daarin vreugde en trots en genot zoekt, ze voelt en weet toch in de diepste en innigste grond, dat haar dit oneindige niet bevredigt, en al haar poëzie is een smachtend heimwee naar iets dat hoger en duurzamer is dan deze zichtbare schepping, naar het mysterie, naar het wonder. Dit nu miskennen al diegenen, die, eerlijk en trouw, liefdevol en welwillend, de wereld met filantropie en werken van barmhartigheid, vredesbonden, vrouwen-emancipatie, dierenbescherming, enzovoorts, willen beweldadigen. Wél is dit streven gerechtvaardigd, en, al kunnen we de wereld er niet mede beteren, we kunnen er toch, met Gods hulp, mee verhinderen, dat ze nog slechter wordt. Maar met dat al zijn zonde en dood niet uit de weg geruimd, niet de schrikkelijke schuld, die ons van God afscheidt en in de afgrond stort, en mochten ook al deze ondernemingen nog zo schitterend gelukken, zo zou deze wereld toch nog geen paradijs zijn en de menselijke ziel zou toch nog niet verzadigd zijn en rust vinden. Want deze "adem Gods" gaat ook naar de goddelijke almacht uit, naar de goddelijke alwetendheid, naar een zwelgen en baden in goddelijke wonderen; en zelfs op een aarde vol paleizen van goud en edelgesteenten, waarin een geordende mensheid in allerlei bonden voor

kunst en wetenschap zich bewoog, zou bevredigd terneder blikken, indien haar daarbij het eeuwige mysterie Gods ontbrak. Ja, indien de mensheid die bittere, ernstige smart miste, haar zou iets groots ontbreken! Zonder het wonder geen ideaal!

Daarom zoekt die ziel zich eeuwig op de Jakobs ladder des gebeds tot God, het wonder aller wonderen, omhoog te heffen, om bij Hem rust en verzadiging te ontvangen. Is er één volk, ja één mens, die nog nooit zou hebben gebeden, al was het ook met de zucht: och God! wanneer 't een of ander ongeluk nadert? Het gebed is het geloof aan het wonder. Te geloven, dat gij met enkele woorden, met enkele zwakke luchtgolven, ja met voor anderen onhoorbaar en onzichtbaar zuchten en bidden van uw ziel, door deze zichtbare wereld in de hemel der hemelen tot aan de in het ongenaakbaar licht tronende God en Schepper doordringen, op Zijn raad en besluiten invloed oefenen en deze prima causa (eerste oorzaak) aller dingen bewegen kunt, om in Zijn allesomvattend wereldplan iets te veranderen, en u in plaats van armoede brood, in plaats van krankheid gezondheid te schenken, uw kind te genezen, uw leven te verlengen en uw ziel van de troon der hoogste Majesteit af troost en vrede te zenden; dat is nu een wondergeloof, of, gelijk een wijze van deze wereld het noemde, "een aandoening van zoete waanzin". En wordt u uw gebed verhoord, dan is dat een wonder, zo groot als er ergens een in de bijbel wordt verhaald.

Wie niet aan het wonder gelooft, kan niet aan het gebed geloven! Dat voelt ook een zekere hedendaagse wonderschuwe theologie; en, daar ze het niet waagt, der mensheid het bidden te verbieden, poogt ze haar met duistere en gezochte woorden te bewijzen, dat, alhoewel haar smeken niet tot God doordringen en van Hem verhoord worden kan, zij toch van deze geestelijke gymnastiek-oefening enig gewin zal hebben. Zo verklaart een autoriteit van het verlichte Franse Protestantisme de zegen van het gebed, die toch niet te loochenen viel, zó, dat daardoor het "religieuze gevoel in de mens door sterke prikkeling tot bevrediging komt." Dus, gij hongerenden en dorstenden, prikkelt slechts 't gevoel van honger en dorst in u, en ge zult verzadigd en gelaafd zijn! Zo moet hij zich behelpen, die niet aan het wonder des gebeds en zijn verhoring gelooft. Maar dan hebben we ook geen Vader meer, en het gebed des Heren is een holle klank! Al ons smeken zal dan het rijk Gods geen seconde vroeger doen komen, 't zal geen invloed hebben op ons dagelijks brood, en ons niet voor de verzoeking bewaren! Dan is het, gelijk reeds heidense wijsgeren zeiden: "De hoogste godheid laat aan de kleinere goden", (wij noemen ze tegenwoordig natuurkrachten) "de verzorging der wereld over en houdt zichzelf slechts met de hemelse dingen bezig." (Deze godheid heeft dan tenminste zich toch met iets bezig gehouden; naar de nieuwere opvatting doet ze dat niet meer, omdat het Gode onwaardig zou zijn te arbeiden). Ook de [Oost-Jaken](#) leren, dat de grote God Toeroem te verheven is zich met ons te bemoeien en dat het dus doelloos is tot hem te bidden.

Zonder gebed geen religie! Het gebed is de enig mogelijke *trait d'union* (verbindingsteken) tussen schepsel en Schepper. Hoort en verhoort God mij niet, dan vraag ik ook niet eens naar zulk een vermeende Vader, en wie mij dan nog zegt, dat Hij de liefde is en mij een godsdienst der liefde predikt, die drijft de spot met mij. Mijn ziel verlangt een God, die geheel al oneindig en boven mijn begrippen verheven is, die te allen tijde mijn bidden en smeken horen kan, wiens oog alles ziet, wiens hart alles voelt, "wiens oren niet dik geworden zijn om te horen, en wiens hand niet verkort is, dat Hij helpen zou." Ze wil

geloven aan een God, die *Schepper* is; en elke schepping is wonder; aan een God, die *Onderhouder* Zijner schepping is; en dit onderhouden en voortdurend toestromen van nieuwe levenskracht is wonder; aan een God eindelijk, die ook *Verlosser* is, en die deze wereld, die, door de zonde van Hem gescheiden, in afgrond verzinkt, met machtige hand ophelpt en weer naar zich toe trekt; ja, die door het grote mysterie en wonder der zelfopoffering in Christus haar met zich verzoent en de schuld uitdelgt, waarvan alle mensen der wereld door goede werken en deugdzaam leven ook niet een miljoenste kunnen afbetalen. Wie mij deze God ontnemt, ontnemt mij alles.

Deze God is het wonder, en, aan Hem te geloven en niet aan het enkele wonder, wil zeggen aan de oceaan te geloven en niet aan de afzonderlijke druppels. Een God, die onherroepelijk door Zijne eigene wetten gebonden is; een God, wiens macht en grootheid niet al mijn gedachten te boven gaat; een God, die slechts éénmaal een meesterstuk heeft geschapen en nu altijd door weer hetzelfde beschouwt en zichzelf weer kopieert, is niet eens een groot kunstenaar. Een God, die de zon, welke Hij schiep, in haar baan, die Hij tekende, niet plotseling tot stilstand brengen kan, zonder dat op dezelve of op de aarde ook maar één atoom van zijn plaats gerukt wordt; die niet een zaadje of een lijk levend maken of de geest, die Hij schonk, niet elk ogenblik terugnemen kan; die niet kan maken, dat het water, 't welk Hij geschapen heeft, niet smooit, en het vuur, dat Hij schiep, niet verbrandt, is een onmachtige en verachtelijke God. Een God, die liefheeft en Zijne liefde niet kan te kennen geven, die mijn schreien niet horen en mijn gebed niet verhoren kan, omdat dat de gang Zijner wereldmachine zou storen, is een God aan wie ik nooit iets vragen zal. Beweren, dat deze God de liefde is en dan het wonder loochenen, is onzin; want wat is een goddelijke liefde, die zich niet vrij kan openbaren, hoe, waar en wanneer het haar behaagt? Wanneer het toeval Hem verhinderen kan, dan kan Hij mij ook straffen, noch belonen; kan mijn liefde, mijn smeking, mijn gebed Hem niet roeren, zo zal ook mijn zonde Hem niet vertoornen; dan behoef ik mijn leven slechts in te richten naar de natuurwetten der aantrekking, des lichts, der elektriciteit, der evolutie, om met Hem en Zijn toorn te kunnen spotten. Dan echter is deze God, die niets kan en niets wil, die niet ziet en niet hoort en niet spreekt en die Zijn vrienden niet 't goede en zijn vijanden niet 't kwade schenken kan, een nog zwakker en ongelukkiger wezen dan ik; want dan ben *ik* vrij en Hij niet; *ik* wil en zie en spreek; ik doe goed aan degenen, die ik liefheb en kwaad aan mijn vijanden, en, al kan ik niet scheppen, ik kan toch doden! Hoe zou ik dan nog zulk een armzalige Godheid aanbidden?

Zo roept Professor Sabatier ironisch uit: "Het zou tegenwoordig nog moeilijker zijn de goddelijke oorsprong van een storm, dan die van de Sinaïtische tafelen der wet op te sporen!" Dus wanneer een tornado in de Antillen of een tyfoon in de Chinese zeeën tienduizend mensen doodt, heeft die God dan daarover niets te zeggen? Dat is alles spel der elektriciteit, dat Hem niets aangaat, en deze Schepper en Vader aller dingen moet, onverschillig of niet, toezien, hoe de natuurkrachten, die Hij eens schiep, Zijn schepselen, Zijn kinderen op duizenderlei wijze vernietigen, zonder dat Hij er iets tegen doen kan. - Deze wereldbeschouwing noem ik kortweg een atheïstische. De bijbel zegt: "Is er ook één ongeluk in de stad, 't welk de Heere niet doet? Want zijn naam is: El Gibbor, sterke God! (Zij, die heden ten dage alleen maar een sentimentele God der liefde verlangen en zich er over ontzetten, dat een rechtvaardig God ongeluk en straf over Zijn schepselen brengen

kan; hun zij ter geruststelling opgemerkt, dat genoemde schepselen altijd nog voortleven en slechts naar een ander gebied zijn overgebracht, waar ze ook onder Gods hoede staan; want niets, ook geen zandkorrel, kan uit Gods schepping wegvallen. En deze God zegt: "Heb Ik niet macht met het Mijne te doen, wat Mij behaagt?")

Het wonder loochenen heet eigenlijk hemel en hel loochenen; het is als beweerde men, dat de opklimmende reeks der dingen, van atoom tot kristal, van kristal tot plant, van plant tot dier en van dier tot mens, bij de mens plotseling zou ophouden en afbreken en tussen hem en God alleen nog maar een lege, gapende afgrond zou liggen. Dan zou alles wat de bijbel van hemel en hel verhaalt slechts dromerij en fantasie zijn; dan zijn er geen engelen en geen duivelen, geen vorsten der lucht, des lichts en der duisternis, geen aartsengelen en machten en tronen! Want zijn er zulke hogere en machtigere wezens en intelligenties, dan moet hun leven en doen ons mensen even wonderbaar voorkomen, als de mens voor het dier, en het dier voor de plant en de plant voor het kristal een ondoorgrondelijk wonder is.

Is echter, gelijk reeds op aarde, zo ook in het grote hiërarchisch opgebouwde heelal het steeds goddelijker en hogere leven der meerdere ik-heid voor de lagere altijd een wonder, en de machts- en levenssfeer der hogere wezens ook steeds van groter omvang, dan is inderdaad het wonder in de schepping Gods niet uitzondering, maar regel, niet de bijzonderheid, maar het algemene, het hemels normale, de grote, ondoorgrondelijke, oeverloze zee, die ons kleine, aardse, met zonden bevleete rotseiland omstroomt.

Zo beschrijft ons de bijbel voortdurend hogere en goddelijkere potenties des mensen. Beweren, dat deze volstrekt onmogelijk zijn en niet in Gods werelddal bestaan, zou niet slechts een geheel willekeurige, bij onze beperktheid van blik, ook een belachelijke aanmatiging zijn.

Zijn er echter zulke wezens, dan moet men naar genoemde analogie in de zichtbare schepping reeds van tevoren aannemen, dat ze, met ons onbekende, geestelijke krachten toegerust, ook de stof op een voor ons wonderbare wijze beheersen; en het is geheel *natuurlijk*, dat een engel verschijnt en verdwijnt, door zijn enkele verschijning onmacht, door aanraking nieuwe levenskracht teweegbrengt, in de vlammen opvaart, duizenden vernietigt en de toekomst der wereld voorspelt. *Onnatuurlijk* zou het zijn, wanneer hij alleen kon doen, wat een mens óók kan. En volkomen natuurlijk en logisch is het, dat zijn machtssfeer onze kleine levenssfeer in zich sluit en beheerst, alzó, dat hij met goddelijke doelmatigheid in haar verschijnt en in ons denken en handelen ingrijpt. Zo verstaat het ook 't eenvoudig kind, bij hetwelk nog niet een voortdurend kritisch rationaliseren de grote, oorspronkelijk de mensen gegeven intuïtie verduisterd heeft. Maar al hetgeen wij nu van de schepping weten, met welke wetenschap de openbaring en ook de religies van alle volken overeenstemmen, is het logischer en dus redelijker, aan het bestaan en aan het voor ons wonderbare doen van hogere intelligenties te geloven, dan zulks te ontkennen en te loochenen.

Moeten wij nu al de wonderen der Schrift ook nog afzonderlijk en in volgorde bespreken? Zeker niet; want vooreerst zou het een taak zijn, die ons te ver voerde; maar ook in de tweede plaats zou hier geen uitvoerige behandeling helpen. Gelijk een sfinx in de woestijn, alzo blikken die wonderen u aan, groot en verheven, naakt en bloot; ze verweren zich niet en verontschuldigen zich niet. Hoe lang ge ze ook aanstaart, ze zullen u niet begrijpelijker en gelooflijker worden; doe geen moeite er iets menselijks aan te bespeuren!

"Mozes sloeg met zijn staf tweemaal op de steenrots. Toen kwam er water uit, zodat volk en vee werden gedrenkt." "Toen de vlam opsteeg van het altaar naar de hemel, voer ook de engel des Heeren in de vlam des altaars omhoog" "En ze begroeven een man in Eliza's graf; en als de beenderen van Eliza hem aanraakten, werd hij levend." "Jezus riep met luide stem: Lazarus, kom uit! en de gestorvene kwam uit." "En Jezus bestrafte de storm en de zee, en het werd grote stilte." - zo staat het er! - Deze wonderen begrijpelijk te maken, of, gelijk een Strausz het poogde, hun onmogelijkheid te bewijzen, is zotteklap; want een verklaard wonder is onzin. Hier heet het: geloof het of geloof het niet! En, kunt ge het niet geloven, zucht dan: Here, kom mijn ongeloof te hulp! Want het feit zelf zal uw geloof of ongeloof wel niets veranderen; maar het wonderge~~loof~~ is toch schoner en heilzamer voor uw ziel, dan de wondervrees. En gelooft ge, dan kunt ge uit deze wonderen iets over *het* wonder leren. Ten eerste dan dit, dat het geschiedt tot Gods eer en zowel tot straf (gelijk 't verdorren van de vijgenboom, 't welk de verwerping van Israël aanduidde), als tot heil en zegen der mensheid gegeven is. - Het wonder heeft een zedelijk doel en een morele betekenis. - Ten tweede: het wonder is niet een willekeurig handelen Gods, maar geschiedt naar bepaalde wetten en met een zeker doel; 't is niet als een grondeloos sprookje, maar heeft plaats volgens natuuranalogie en naar wezenlijke principes. De organische bladeren worden niet, gelijk in het sprookje, in anorganisch goud veranderd, noch de bloeddruppels van Christus in Gethsemané in edelgesteenten, noch de mens in een dier; de vijgenboom verbrandt niet, maar verdort.

Ten derde is dit wonder steeds een verbreding en verdieping van het leven en past zo schoon op dat innerlijk verlangen des mensen, ja, op het streven zijner wetenschap. Zo is het brood een voedsel en onze huidige geleerden zoeken uit het anorganische op chemische weg voedingsstoffen te fabriceren; Christus vermeerdert de voedende kracht en spijst met weinig broden duizenden. Zo is de mens er toe geschapen gezond te blijven, ja onsterfelijk te zijn, en onze gehele medische wetenschap streeft naar afschaffing der krankheid en, naar sommigen beweren, van de dood; Christus geneest de zieken en wekt de doden op tot een pand der eeuwige gezondheid en onsterfelijkheid. Zo is de mens tot een heerser over de elementen en natuurkrachten geschapen, en wij zoeken naar vliegmachines en naar overwinning der ruimte; Christus wandelt op het meer en vaart van de Olijfberg ten hemel. Het wonder stemt met het wensen en streven der menselijke ziel overeen.

Uiteindelijk verlangt het wonder naar een hoge geesteswet bij hen, die het verrichten, en bij hen, die het ontvangen; geestverwantschap, geestelijke aantrekking, geloven. "Hij kon aldaar niet vele tekenen doen om huns ongeloofs wil." Dat wil zeggen, Hij zou slechts vernietigende wonderen van straf en gericht hebben kunnen doen; en om te richten kwam Jezus toen nog niet. Zo klaagt zelfs de heiden Petronius: "Vroeger verhoorden de goden

ons; maar nu zijn ze door ons ongeloof gebonden en blijven stom." Het is juist bewijs van Gods grootheid, dat Hij Zijn zegen en Zijn wonderen niet zondermeer aan ons octrooieert, maar ons, ons bidden en smeken, als een middel tot uitvoering van Zijn raad wil gebruiken. Op deze wederzijdse aantrekking tussen Schepper en schepsel berust alle religie: "Nadert tot God, zo zal Hij tot u naderen." We zien het reeds in 't aardse leven, hoe al het hoge en verhevene, het innige en machtige, hete liefde en vlamme geestdrift, de kunst en de macht des woords, op een geestelijk rapport berusten, en hoe de geest uitblust en verstompt, waar hij geen echo vindt. Deze wet miskennen de spotters, die, terwijl ze het wonder loochenen en reeds van te voren besloten zijn er niet aan te geloven, lachend uitroepen: Toon ons een wonder! Maar Christus zei: "Dit boos en overspelig geslacht zoekt een teken; en hun zal geen ander teken gegeven worden, dan het teken van Jona de profeet."

Maar de wonderschuwende geleerde zelf kan in zijn wereldbeschouwing niet buiten het wonder. Nadat hij ze op onbewijsbare dogma's heeft opgebouwd, als daar zijn: Er is geen God; kracht en stof zijn eeuwig; ruimte en tijd zijn abstracties, enzovoorts, heeft hij, ter verklaring van al het bestaande, nog bijzondere wonderen nodig en gelooft, evenals wij, aan het onverklaarbare. Zo is de evolutie een zee van wonderen, en slechts weinigen maken zich een voorstelling van hetgeen deze theorie insluit. Dat uit een zeespons een kolibri, uit een brandnetel een duif en uit een waterspin een olifant zou ontwikkelen, is alvast onbegrijpelijk, ook al duurt die evolutie nog zo lang. Kan echter een distel zich tot een heilige Elisabeth en een oester zich tot een Newton of Goethe evolueren; waarbij het voor de theorie volkomen onverschillig is, hoeveel tussenschakelen (*verbindingen*) er in gevoegd worden, want ze eist een continuerend proces; dan zijn dat wonderen, niet slechts van de materiële, maar ook van de geestelijke evolutie, die zelfs de bijbelse wonderen in de schaduw stellen. Is een oer cel of het "slijmachtige klompje", waarin, gelijk Schleiden veronderstelt (Das Meer, blz. 161), het leven zich 't eerst vertoonde, tot een de natuur beheersende, God kennende en aanbiddende mens geworden, dan kan niemand om de komende evolutie dezer wonderbare en wondervolle oer cel grenzen perken, en dan is zo ongeveer alles mogelijk geworden. Maar evenzeer kan, gelijk ook enkele evolutionisten toegeven, naar de wet der terugwerking tot de oorsprong, waarvan de natuur ook voorbeelden geeft, deze evolutie eens met de teruggang beginnen en de mens weer tot een kever en poliep en eindelijk tot het slijmachtige klompje inkrimpen.

Andere geleerden gaan nog verder terug dan de oer cel en zeggen met Tyndall, dat alle materiële en geestelijke kiemen, dus ook die van alle wetenschappen en religies, eens in de gloeiende oernevel sluimerden! Is dat niet aan het wonder geloven? De Christelijke leer der ziel in de mens verwerpen ze; maar professor Häckel leert, ter verklaring van de erfelijkheid, dat alle atomen *bewustzijn* hebben, en alle organische moleculen *onbewust geheugen* (!) Vanwaar haalt hij dat en hoe kan hij dat bewijzen? Te geloven, dat God eens levende wezens schiep, zou absurd zijn; wél echter geloven deze heren aan de oergeneratie (*génération spontanée*); hoewel Darwin en anderen toegeven, dat ze nooit is waargenomen en op zichzelf onbegrijpelijk, dus regelrecht een wonder is. - Enzovoorts! - Er zijn nu eenmaal mensen, die door de afstand worden gerustgesteld en door miljoenen jaren getroost, en merkwaardigerwijze zijn het juist diegenen, welke beweren dat de tijd slechts een subjectieve reflectie van de hersenen is, waaraan geen absolute waarheid ten

grondslag ligt. Ze menen dan met deze subjectieve tijd het onbegrijpelijke begrijpelijk en het onmogelijke mogelijk te maken. Maar op en voor zichzelf is het niet in te zien, waarom datgene, wat in duizend jaren mogelijk is niet ook in één uur mogelijk zou zijn, want wij kennen de wet van de tijd niet, noch zijn correlatie met de verschijning. Wij weten niet, waarom sommige vliegen slechts één dag leven, een klein plantje twee jaren perennerend (*bestaande*) is, en een grotere plant slechts één jaar, of een snoek 300, en de mens maar 80, in plaats van 500 of 5.000 jaar leeft. Zo zien we op de zon bewegingen, die alle op aarde voorkomende trillingen 100.000 maal in snelheid overtreffen. Waarom zouden er niet werelden kunnen zijn, waar, onder invloed van ongekende graden van warmte en elektriciteit en andere krachten, een boom in een uur tijd of in 5 minuten of in één minuut zou groeien, gelijk de wonderboom van Jona in één nacht?

Voor andere mensen bestaat het onderscheid tussen het wonderbare en het natuurlijke alleen in de zeldzaamheid of veelvuldigheid van het verschijnsel! Hetgeen elke dag geschiedt is hun geheel natuurlijk en eenvoudig; wat alle duizend jaren misschien één voorvalt is hun problematisch en wonderbaar: en wat voor hun bewustzijn nooit gebeurde is dan ook absoluut onmogelijk en ongelooflijk. Wat een geestelijke zwakheid! Indien God de mens niet op de wonderbare en onverklaarbare weg gelijk nu liet ontstaan, maar elke jaar in de lente uit zaadkorrels en gras liet opschieten, dan zouden we die anderen weg zondermeer als "een oud, bekend natuurhistorisch feit" in de geschiedenisboeken vermelden; maar kiemde daarentegen een zaadkorreltje alle duizend jaren slechts éénmaal, dan zouden alle geleerden u aantonen, dat het absurd en bijgelovig is aan iets te geloven, dat met de natuurwetten in strijd is! Paulus echter heeft gelijk: Het opwassen van een graankorrel is een even groot wonder als de opstanding uit de doden; en, dat God eens met enkele broden velen spijzigde, is niet zo'n groot wonder, dan dat Hij bestendig, door een wonder, iets, dat wij plant noemen, uit steen en kleisoorten brood voor 1.500 miljoen mensen verschaft. Hij zou de mens toch even goed als de plant met 't anorganische, zuurstof en kalk en fosfaten, kunnen voeden.

Zo leidt een dieper nadenken over de schepping tot steeds groter en talrijker mogelijkheden, en komt het wonder, in plaats van zich te verwijderen, steeds meer nabij.

Het wonder past niet meer in de hedendaagse levensbeschouwing, herhaalt men ons telkens. Zou het nu inderdaad niet meer mogelijk zijn een uitstekend ingenieur, een knap chemicus, een groot fysicus, een kundig natuurvorser te wezen en toch aan het wonder te geloven? Of bewijzen namen als Brewster, Ampère, Faraday, Secchi en anderen niet het tegendeel? Past het wonder niet meer in de tegenwoordige levensbeschouwing, des te erger voor haar, die zich daarmee als een geboorneerde (*kleingeestig/bekrompen*) kentekent! Maar van welke wereldbeschouwing spreekt men dan? Toch niet van die der mensheid in 't algemeen? Want van pool tot pool is het wondergeloof altijd nog algemeen. Steeds geloven nog 200 miljoen Hindoe's, 100 miljoen negers, 180 miljoen Mohammedanen en nog ettelijke miljoenen andere mensen aan het wonder. En bedoelt men soms de wereldbeschouwing van ons Europeanen, die zich, terecht of ten onrechte, inbeelden, dat ze in alle dingen aan de spits der beschaving marcheren, daar zijn ook onder hen, in Katholieke en Protestantse landen, in Engeland en in Zweden, in Rusland en in Duitsland, miljoenen, die nog aan het wonder vasthouden. Ja, dat onuitroeibare wondergeloof schijnt, na een tijdperk van materialisme, weer op te leven, zodat zelfs bij atheïsten een bijgeloof opduikt. Dit geloof is tenminste nu algemener dan aan 't einde der vorige eeuw, toen Frederik de Grote, Katharina van Rusland en Jozef II in de spot van Voltaire, Diderot en d'Alembert een welgevallen hadden. Zo is een boek, 't welk dat oude Christelijke wondergeloof weer aanbeveelt, in Amerika tot 400.000 exemplaren verkocht. En wat het tegenwoordige bijgeloof betreft, zo schat "The banner of light" het getal der spiritisten op 10 miljoen; steeds verschijnen nieuwe theosofische bladen, en in Parijs en Londen maken verschillende professoren met hun occultisme furore tot in de hoogstbeschaafde kringen. Ook in de kunst en in de literatuur, op het toneel en in de roman breekt zich in de laatsten tijd een mysticisme baan, zij 't ook duister en verward. Al deze mensen hebben toch ook hun levensbeschouwing, en 't zou toch niet broederlijk en beleefd zijn, hen nu allen maar als domkoppen of ignoranten (*onwetenden*) te brandmerken, al wordt dan ook onder hen minder van een sterk geloof aan het goddelijke en bijbelse wonder gevonden, dan wel van een ziekelijk en zwevend bijgeloof, 't welk juist daarmee een tegenstelling vormt en zich in de geschiedenis der wereld dikwijls in bloedige en schrikwekkende gestalte, steeds als geleider van het starste materialisme en van het diepste zedenbederf, heeft getoond. Ongeloof en wondervrees is er daarentegen altijd geweest. Al die miljoenen mensen vóór de zondvloed "geloofden niet" aan de wonderbare profetie van Noach, "tot de vloed kwam en hen allen verslond". De Sadduceeërs lachten om Jezus en zijn wonderen, en bij de ondergang van het Romeinse rijk klonk overal het klagend geroep: "Er is niemand, die nog aan de goden gelooft!"

We spreken veel van een nieuwe, moderne wereldbeschouwing. Nu, dat heeft zeker elke eeuw van zichzelf geloofd, dat ze een nieuwe en, gelijk vanzelf spreekt, een betere wereldbeschouwing heeft voortgebracht. Overziet men echter in vogelvlucht de geschiedenis van het menselijk denken en de systemen van hen, die, bewust of onbewust, zich als organen van dat denkproces hebben aangediend, dan ontdekt men niet zonder verbazing, dat er ook hier niets nieuws is onder de zon. Gelijk de mode wisselt, zo ook de filosofie; ze gaat en ze komt weer; de mensheid gelooft voorwaarts te gaan en ze wendt zich in een cirkel om. Na Plato hebben wij de filosofen der Stoïcijnen, [Epicureeërs](#) en Sceptici, na Descartes die van Spinoza en Locke gehad; van Kant zijn we op Fichte en Hegel, toen op Schopenhauer en Hartmann gekomen, en we keren nu weer

naar de oude mechanica der atomisten (*natuurfilosofie*) terug. Nog altijd weten wij niet wat God, wat de wereld, wat wij, noch wat tijd en ruimte, stof en geest zijn. En nog geen wijsgeer heeft de zin der beide woordjes: "ik ben" doorgrond. Zó wankelend en wisselend is onze wereldbeschouwing!

En toch is het met die wereldbeschouwing, gelijk met meer andere dingen in 't leven, eenvoudiger dan men denkt. Vooreerst moet de mens de stille, zwijgende natuur met zijn vijf zintuigen onderzoeken, en uit de miljoenen verschijnselen zich onwillekeurig een wereldbeschouwing vormen, die de noodzakelijke basis der andere beschouwingen is. Deze wijze van wereldbeschouwen is niet veranderd, en de Egyptenaars en de Ariërs zagen evenals wij, dat de hemel blauw, de boom groen, een cirkel rond en een vierhoek vierkant is. Op deze verschijnselen bouwt nu ieder mens, bewust of onbewust, geleerd of ongeleerd, zijn wereldbeschouwing op. 't Is gelijk een Fransman zegt, dat ieder mens ter wereld komt, óf als leerling van Aristoteles óf van Plato. De wereldbeschouwing van de één is reëel, die van de ander ideëel, al naar dat de wetten uit de waargenomen feiten worden afgeleid, of de verschijnselen als slechts partiële en onvolkomen belichamingen der ideeën worden opgevat. Voor de een zal het bovennatuurlijke minder sympathetisch zijn dan voor de ander: en in zoverre kan men beweren, dat de tegenwoordige, meer materialistische, op het stof en zijn bearbeiding zich richtende stromingen des tijds minder voor wondergeloof vatbaar zijn dan de tijdstroom der Middeleeuwen. Voor de Hindoe was de wereld een groot geheimzinnig epos; voor de Egyptenaar een voorportaal der eeuwigheid; voor de Griek een tempel der schoonheid; voor de Romein een staatsorganisme van kracht. Wij maken haar steeds meer tot een fabriek en een kantoor; want geld verdienen en dan genieten, dat is ons ideaal. Maar dat nu de daaruit ontspringende tijdstroom een wonder-schuwe is, strekt hem niet tot eer: want, ook dat leert de wereldgeschiedenis, steeds zijn het de machtigste volken in hun bloeiendste tijdperken geweest, die een groot sterk, eenvoudig geloof in het mysterie, het wonder bezaten. Ze geloofden allen aan een wondervolle en wonderwerkende godheid, aan ondergoden, vorsten des lichts en der duisternis, aan een schimmenrijk en zijn invloed op de mensen, aan de kracht des gebeds en het zoenoffer, aan de onsterfelijkheid der ziel en een komend gericht, aan een hemel en aan een hel en aan een eeuwig leven; en dit wondergeloof, hoe ook met dwalingen gepaard, was hun macht en hun sterkte. Zodra ze dit geloof verloren, met hun goden spotten en evenals de Romeinen riepen: "na de dood niets! de dood zelf is niets!" verzonken ze in een moeras van materialistisch genot en gingen te gronde. Steeds was het verdwijnen van het grote, ernstige wondergeloof een teken van "fin d'empire". Zo was het bij Grieken en Romeinen. Zo was het vóór de Reformatie, toen paus en geestelijkheid hun eigen mysteries en tevens het domme volk dat er aan geloofde, uitlachten; zó aan het hof van Lodewijk XV, ten tijde van Voltaire en vóór de revolutie, die God afzette en de godin der Rede op de troon plaatste. Teken van het "fin de siècle" is ook de moderne filosofie van een Ed. von Hartmann, die aan de wereld alleen nog maar de zelfmoord recommanderen kan; die van een Nietzsche, die een Duitse professor de "filosoof der cultuur" (!) noemt, en wiens wereldbeschouwing die van een barbaar is: "ik doe wat ik wil, en sla dood hem die mij in de weg staat!" Die van een Renan, die, met het gebed des Heeren spottend, uitroept: "Notre Père, le néant! Onze Vader, het niets!"

Alle rede, de gehele logos der mensen is óf: ja, ja, óf: neen, neen, en alle wereldbeschouwingen zijn ten slotte tot twee terug te leiden. Onze filosofieën zijn kleine vergankelijke, terugkerende golven op de grondeloze oceaan. En in deze oceaan zijn er slechts twee hoofdstromingen: de door de hete tropenzon verwarmde equatoriale golfstroom, die, waar hij komt, duizendvoudig leven wekt; en de koude, uit de door fantastische glansen verlichte poolnacht komende noordstroom met zijn straks in het zonlicht smeltende ijsbergen. Er zijn slechts twee wereldbeschouwingen, de goddelijke en de goddeloze, de Christelijke en de materialistische, de bijbelse en de atoom-mechanische. De andere zijn overgangsvormen, pogingen tot bemiddeling en accommodatie, voor welke God geen bijzondere achting heeft; want Hij geeft zelfs aan de kouden de voorkeur boven de lauwen. (Openbaring 3 : 15, 16)

En gaan we nu al die mensen eens na, die van het begin der schepping af aan het wonder geloofd hebben en ook een wereldbeschouwing bezaten, dan behoeven we ons in hun gezelschap waarlijk niet te schamen. Het waren steeds de grootsten en de besten, die aan het wonder geloofden, en steeds heeft dit geloof door hen wonderen van moed en lijdzaamheid, van geduld en naastenliefde, grote, wereldveroverende daden, levenskracht en stervensmoed te voorschijn geroepen. Ook die grote mannen, die niet aan de God des bijbels geloofden, omdat ze Hem niet kenden, klemden zich toch vast aan het wonder, aan hun gesternte, aan hun goddelijke taak, aan hun zending: en hierin vonden ze de kracht ter vervulling. De grote dichters en wijsgeren, van wie de mensheid nu nog na eeuwen geniet en leeft, ook de religie-stichters, die hun volken van het fetisjisme redden en tenminste hun ogen opwaarts hieven, geloofden aan het wonder. De duizenden martelaren, die hun leven niets achtten en God nog in het sterven verheerlijkten, geloofden aan het wonder. Want het wondergeloof is groter en machtiger en hoger en dieper en vruchtbaarder dan de wondervrees. Homerus en Aeschylus en Dante hebben heerlijk van de mens en zijn daden gezongen, en zij geloofden aan het wonder; Plato, Pascal en Leibniz waren grote denkers, en zij geloofden aan het wonder; Copernicus, Newton, Kepler, Herschel, Linaeus waren reuzen in de natuurwetenschap, en Bach, Händel, Michel Angelo hielden der kunst, en geloofden aan het wonder. Augustinus, Calvijn en Luther waren machtige denkers en geloofden aan het wonder. En aan het wonder geloofden Mozes en Elia, Jesaja en Daniël, Paulus en Petrus, de profeten en apostelen, al deze geweldige mannen Gods. En onze Heer en Zaligmaker, Jezus Christus, geloofde aan het wonder en deed zelf wonderen.

Wij, wondergelovende Christenen, houden het daarvoor, dat we ons in dit gezelschap, zowel op aarde als straks in de hemel, presenteren kunnen.

Maar, zegt ge misschien, tegenwoordig gebeuren er toch geen wonderen meer! Vooreerst weet ge dat niet. Want wie staat er voor in, dat op de wijde wereld God niet gisteren of heden op het gelovig gebed aan dezen of genen een wonderbare redding in doodsgevaar heeft geschonken; gelijk het leven van Francke in Halle en Müller in Bristol van vele wonderen is doorgelicht en ook menige Christen van zulke wonderen zou kunnen verhalen, indien hij ze aan de grote klok wilde hangen. Maar het kind van God bewaart ze in het hart, omdat deze kleinoden (*kostbare voorwerpen*) niet voor de wereldmarkt zijn. Ook is nog nooit het gerucht van een wonder door de gehele wereld gegaan, want meestal werd de gebeurtenis als iets natuurlijks of als een sage verteld. Toen Farao met zijn leger in de Rode Zee onderging, werd er in Egypte geboodschapt, dat hij in het drijfzand was omgekomen, en van de wonderen van Christus hebben niet eens in die tijd de volkeren van Klein-Azië en Griekenland iets vernomen.

Maar verder zegt Salomo: "alles heeft zijn tijd"; en dus ook het wonder. Zo staat er dus niets van in de bijbel, als zou God vijftien eeuwen lang aan de miljoenen mensen vóór de zondvloed wonderen hebben verricht, behalve dan dat Hij Henoeh *privatim* (*voor zich*) en ongemerkt tot zich nam.

Ten derde is het de leer des bijbels, dat, gelijk zo dikwijls in de Psalmen wordt uitgedrukt, God van de roeping van Abraham af het publieke, uiterlijke en materiële wonder voor Zijn volk heeft gereserveerd. In de vierhonderd jaren van slavernij in Egypte heeft Hij geen wonder te hunnen gunste gedaan; want Hij had Zijn aangezicht van hen afgewend. En zo heeft Hij ze nu sinds achttienhonderd jaar verworpen en zwijgt op hun gebed. Voor de bijbelkenner is het gebied van het wonder voor de wereld met de verwoesting van Jeruzalem afgesloten en een nieuwe zal eerst, volgens Joëls profetie aanbreken, als God zich over Zijn volk zal erbarmen en hun gevangenis wenden zal. Daarbij komt dat het een werpen van paarden voor de zwijnen en een verzwarende van het oordeel (Mattheüs 11 : 20-24) zou zijn, indien God nog openlijk wonderen deed voor ons, ontaarde en Christus vijandige Christenvolken. Zelfs van de Joden ten tijde van Christus werd er getuigd: "Het ganse volk ontzette zich en loofde God." Zou dat ook geschieden, bij 't zien van een wonder op de pleinen en straten van Berlijn en Wenen, Parijs en Londen?

Maar de tijden van het grote wonder zullen wederkeren. In de laatste dagen, profeteerde Christus, zullen grote tekenen aan de hemel en op aarde geschieden. Vóór het schrikkelijk eindgericht losbreekt, zal het wonder de hemelen in vlam zetten gelijk het weerlicht bij onweder en de verschrikte mensheid zal haar einde nabij weten en alle spottaal staken. "En daar zullen tekenen zijn in de zon, en maan, en sterren, en op de aarde benauwdheid der volkeren met twijfelmoedigheid, als de zee en watergolven groot geluid zullen geven; en de mensen het hart zal bezwijken van vrees en verwachting der dingen, die het aardrijk zullen overkomen: want de krachten der hemelen zullen bewogen worden." (Lukas 21 : 25, 26)

Doch ook nu in onze dagen van geestelijke dorheid sluimert het wonder niet. Sedert Israëls verwerping roept en verzamelt God altijd door uit alle natiën en tongen een onzichtbare gemeente, aan welke Hij niet meer gelijk aan Israël, aardse, maar hemelse goederen belooft. Daarmee staat dus in innig verband, dat Hij aan die Kerk geen

wereldlijke triomf door uiterlijke wonderen belooft, dat Hij dus voor haar geen rivieren doet stilstaan en geen muren doet omstorten, maar in plaats van uiterlijke wonderen innerlijke, in plaats van zinnelijke, geestelijke wonderen verricht. Zo grijpt Hij hier en daar, bij dag en bij nacht, op de molen en op het veld, in de binnenkamer of op de markt en in het gewoel des levens, nu eens de ene, dan weer de ander in het hart. Zodat hij nu lief heeft wat hij vroeger haatte, en nu haat, wat hij vroeger beminde, zodat hem droefheid tot vreugde, en vreugde tot droefheid wordt, zodat de wereld voor hem verbleekt tot een ijdele schaduw en de vroeger bespote hemelse dingen hem de enig waarachtige worden; zodat hij nu in vrede kan sterven en dezelfde dood, die hij vroeger met ontzetting aanstaarde, nu met blijdschap begroet. Is dat geen wonder? Bid God, gij die nog twijfelt, dat Hij het in u bewerkt; dan draagt ge het wonder in u om en kunt elke spot met een glimlach van hemelse vreugde beantwoorden, wetende dat de wereld dat wonder alleen loochent, omdat ze het niet kent.

Men kan niet van ieder verlangen dat hij aan wonderen gelooft, maar wél, dat ieder zuiver logisch denkt en zijn leven consequent inricht naar zijn geloof. Wie niet aan het wonder gelooft, moet dan ook niet voor zijn kinderen de doop, dat is het heilige mysterie der wedergeboorte verlangen: moet hem dan ook niet in de school de bijbel, dat is het boek der wonderen, in de hand laten geven; of toestaan dat ze in het midden der gemeente belijdenis doen van een geloof dat enkel wonderen omhelst. Dan is het voor het minst zeer onpraktisch hun jonge zielen met zulk een onkruid te laten beplanten, om het later weer met moeite uit te rukken. Wie niet aan het wonder gelooft, moet openlijk uit de Lutherse kerk, die op het geloof aan het wonder van Christus' geboorte en dood en opstanding is gebouwd, uittreden en zich niet meer een Evangelisch Christen noemen. De raad, dat men het wonder niet openlijk moet loochenen, ook niet moet prediken, en het tenminste niet in middelpunt, maar in de periferie der belijdenis moet stellen, behoort tot de halfheden en inconsequenties van het tegenwoordig protestantisme, die ons terecht de spot en de verachting onzer tegenstanders, zowel van Rooms en als socialisten op de hals halen. Het wonder is er, of het is er niet! Is het er niet, welnu, weg dan met die reusachtige leugen! Is het er echter, dan het moedig beleden, al zou de ganse wereld het verouderde dwaasheid noemen!

Menigeen heeft zich niet ingedacht, wat met het wonder staat of valt. Zo zijn, als er geen wonder is, de schepping der wereld, de zondvloed, de torenbouw van Babel met zijn gevolgen, de geschiedenis der patriarchen en van Israël, mythen en bakersprookjes. Bijna geen enkel boek des bijbels is dan zuiver te noemen. Want overal spookt datzelfde wonder. Het wonder loochenen is dus hetzelfde als de bijbel loochenen, die op het wonder, is gegrond en vol wonderen is. Een levensbeschrijving van Christus zonder de wonderen er bij, zou gelijk staan met een verhaal van Alexander's of Cesar's loopbaan zonder hun wapenfeiten en hun oorlogsroem. Alle pogingen om het wonder, 't zij door zogenaamde natuurlijke verklaringen, 't zij door 't loochenen van zijn zedelijke betekenis uit de bijbel weg te praten, verdienen niet eens ernstige wederlegging. Want óf de mannen Gods die de bijbel geschreven hebben geloofden aan het wonder óf ze geloofden er niet aan. Geloofden ze er werkelijk aan, dan waren ze, volgens de genoemde critici, zwakhoofden, die de eenvoudigste en natuurlijkste feiten voor wonderen aanzagen, en dat niet maar een enkele keer of in twijfelachtige gevallen, maar dagelijks en bij iedere gelegenheid, gelijk bijvoorbeeld de jongeren des Heeren. Dan zou dus de bijbel slechts een verzameling van poëtische legenden en oude overleveringen zijn, doorweven met het schreeuwendst bijgeloof. Dan heeft hij, met uitzondering van enkele schone ethische wenken à la Confucius, of à la Buddha alleen nog maar historische betekenis, en is het eenvoudig dwaasheid hem nog als religieuze autoriteit te handhaven.

Of wel, die schrijvers geloofden zelf niet, wat ze zeiden en schreven; in het verhalen van Jezus' wonderen verdraaiden ze wélbewust de feiten, pasten er een opzettelijk symbolisme op toe, en disten allerlei duizend-en-één-nacht-sprookjes voor waarheid op, om er hun geheime leer onder te verbergen. Dan is het geval nog ernstiger. Want de bijbel zegt zelf, dat hij niet alleen voor geleerden en beschaafden, maar voor de ganse mensheid is. Die mensheid nu bestaat hoofdzakelijk uit miljoenen mannen en vrouwen zonder enige wetenschappelijke vorming. Wie nu in de toon van vaste overtuiging aan zulke eenvoudige en goedgeloofse lieden verhaalt, dat Jezus op het meer heeft

gewandeld, de zieken heeft genezen, de doden opgewekt, terwijl hij zelf er iets anders zich bij voorstelt, is een gemene bedrieger! Tot zulke gevolgtrekkingen komt noodzakelijk hij, die het wonder niet gelooft.

Het loochenen van het wonder is een van de leugens van de geest, die steeds afbreekt, juist omdat hij niets zelf kan scheppen. Ook hier is de negatie een principe der onvruchtbaarheid en des doods. - Wat hebt ge er aan, gij wonderschuwen, dat ge het wonder wegbant uit het heelal? - Het is nu geheel leeg geworden. Er stijgen geen engelen meer op en af en dragen de zielen in Abrahams schoot; de cherubim jubelen niet meer hun "heilig, heilig, heilig!" Verdwenen is de hemelse stad met haar straten van goud en de boom des levens. Eenzaam en verlaten, stom, zit nu uw God op Zijn troon; Hij ziet niet en hoort niet, en laat de wereldmachine rustig lopen, en oliet ze alleen van tijd tot tijd. Op de donkere aarde heersen nu natuurkrachten; en daarboven en daarover is het enkel nevell! Hebt ge daarmee iets gewonnen of de mensen iets gegeven? Neen, maar ge hebt ze wat ontnomen, waaraan ze een onblusbare behoefte hebben; en dat uit liefde voor een zogenaamde "verlichting", die zonder verheffing of diepte altijd maar op de platte aarde rondkruipt. Zijt ge er groter of gelukkiger om, dat ge de Schepper de scepter Zijner almacht hebt ontrukkt en Hem tot een God buiten dienst hebt gemaakt? Hebt ge u daarmee een wijdere, schonere wereldbeschouwing aangeschaft, dat ge die God in boeien slaat en denkt, dat Hij, die eens de hemel en de aarde schiep, nu van ouderdomszwakke niet eens meer vijf duizend mensen met zeven broden kan spijzigen, of brood van de hemel laten regenen? Dat de God, die eens alle leven 't aanzijn gaf, nu niet een dode opwekken kan, en, nu Christus opgestaan is, ook u eens zal doen verrijzen uit het graf? Dat Hij, die de zee gemaakt heeft, nu niet haar stormen, en ook de stormen uwer ziel kan bevelen, dat ze zwijgen zullen? Immers, alleen die Godskennis is waar, kan waar zijn, die de ziel gelukkig en vrij maakt, en een psychologisch en psychopathisch raadsel is hij die het niet vatten kan, dat er tussen hemel en aarde ook nog dingen zijn, waarvan zijn wijsheid niets dromen kan, en dat er, behalve de weinige natuurwetten die hij kent, in de hemel der hemelen en in de hel der hellen nog andere, hogere wetten zijn; en die tegenover zulke oneindigheden en eeuwigheden sterk en vermetel decreteert (*gebiedt*), dat wat in zijn kleine hersenkas niet ingaat, ook in 't geheel niet mogelijk is!

Hij, die zich te goeder trouw een Christen noemt en toch het wonder loochent, is ons zelf een wonder. Wij verdoemen hem niet, maar wij begrijpen hem alleen niet.

Die hedendaagse Christenen, die met woord en schrift zoeken te bewijzen, dat het niet nodig is aan de wonderen van Jezus te geloven, zou men wel mogen toeroepen: wat hebben die wonderen van Jezus u toch gedaan, dat ge er zo vinnig op zijt, om ze weg te loochenen? Wat is dat toch voor een drijven, om in Christus leven en leer van zijn werken, zoals Hij zelf zijn wonderen noemt, te scheiden? Is u dat nu zo pijnlijk, smart u dat zo, te vernemen, dat die Heiland en Zaligmaker, hier op aarde gekomen, niet slechts de zielen, maar ook de lichamen genas, niet slechts de ogen der ziel, maar ook des lichaams opende, niet slechts de zonden vergaf, maar ook hun gevolgen wegnam; dat "de blinden zagen en de lammen gingen, de melaatsen gereinigd werden en de doven hoorden, de doden opstonden en de armen het Evangelie gepredikt werd?" (Mattheüs 11 : 5) Vanwaar komt toch die antipathie, die tegenzin tegen het goede en schone, dat Hij deed? Terwijl er staat: "Al het volk verblijdde zich over al de heerlijke dingen, die van Hem geschieden." (Lukas 13 : 17) "En al de schare, dat ziende, loofde God." (Lukas 18 : 43)

"Het volk verwonderde zich toen het zag, dat de stommen spraken, de kreupelen gezond werden, de lammen gingen, de blinden zagen: en zij prezen de God Israëls." Wilt gij u misschien liever scharen bij hen, van wie geschreven staat: "En hoewel Hij zulke tekenen voor hen deed, geloofden zij toch niet in Hem"; want Jesaja zei reeds: "Hij heeft hun ogen verblind en hun hart verstokt, dat ze met de ogen niet zien en met het hart opmerken en zich bekeren, en ik hen geneze." (Johannes 12 : 37, 40)

De zogenaamde Christenen, die in onze tijd het wondergeloof graag, als schadelijk voor de religie, zouden willen afschaffen, zoeken dit hun streven te rechtvaardigen met de bewering, dat Christus zelf ook graag, weinig nadruk op zijn wonderen heeft gelegd en ze, om zo te zeggen, als bijzaak beschouwde. Hoeveel waarde Christus aan zijn wonderen toekende, heeft echter niets van doen met de vraag, of het wonderen waren of niet. Ze waren een goed werk; dat was de klare indruk van de toeschouwers en dat zegt Christus ook zelf. "Is het geoorloofd op de Sabbath een goed werk te doen?" vraagt Hij, vóór Hij de man met de verdorde hand geneest, en tot de Joden zegt Hij: "Vele goede werken heb ik u getoond van mijn Vader." Iets dat goed is, is nu eenmaal goed, en de beoordeling van de relatieve waarde ten opzichte van tijd, omstandigheden en mensen, doet aan de absolute waarde niets af.

Het staat dus naar Jezus' eigen woorden vast, dat Hij wonderen deed, en dat deze wonderen een goed, ja een goddelijk werk waren. "De Zoon kan niets van zichzelf doen, dan alleen wat Hij de Vader ziet doen." (Johannes 5 : 19)

Zeer zeker kostten deze wonderen aan Jezus geen inspanning. Er staat nergens dat Hij zich met moeite voorbereidde, of dat Hij veel bad en smeekte tot de Vader, of dat Hij veel pomp (*pracht*) en praal er bij vertoonde, en nog minder, dat Hij na afloop pochte en roemde op zijn daden; maar zo onder het gaan heelt hij de zieken of scheldt Hij de storm, alsof het vanzelf sprak, zodat Hij zich over de verbazing der kleingelovigen verwondert! Want het wonderen doen in de kracht des Vaders was zijn spijs, het wonder was zijn element. En alleen in die zin willen wij de anders zo dwaze bewering, dat Jezus zelf weinig betekenis hechtte aan zijn wonderen, toestemmen, wanneer men daarmee wil uitdrukken, dat deze grote Meester, als ware het spelend, met zijn meesterstukken om zich heen wierp. Ja, wij geloven zelfs, dat Hij zich eerder met geweld heeft moeten bedwingen, om niet alle door de zonde veroorzaakte ellende, door zijn goddelijke liefde en almacht uit te wissen.

En is het nu denkbaar, dat deze Zoon van God deze goede werken, die Hij in opdracht zijns Vaders verricht, gering zou schatten of er weinig waarde op zou leggen? Zelf heeft Hij immers het tegendeel uitgesproken: "Doe Ik niet de werken Mijns Vaders, zo gelooft Mij niet. Doe Ik ze echter wel, zo gelooft Mij om der werken wil." (Johannes 10 : 37, 38) In Johannes 6 : 36 worden Zijn werken het bewijs genoemd, dat de Vader Hem heeft gezonden. Over de steden aan het meer van Tiberias roept Hij uit: "Wee u Chorazin; wee u Bethsaïda! want indien de tekenen, die bij u geschied zijn, in Tyrus en Sidon geschied waren, zij zouden zich in zak en as bekeerd hebben. Het zal Tyrus en Sidon verdraaglijker zijn in de dag des oordeels dan ulieden." En dan wil men nog zeggen, dat Christus aan 't geloof aan zijn wonderen weinig waarde heeft gehecht. Zie dan Handelingen 2 : 22, Lukas 18 : 33, en vooral wat Paulus in 1 Korinthe 15 over de opstanding zegt maar eens in. Hier helpt geen draaien en wentelen! Het staat er! Indien Christus niet is opgestaan, zo zijn wij nog in onze zonden en zonder hope des eeuwigen levens! Dat is de kern der Christelijke belijdenis.

Niet dus de wonderen, die Christus deed, maar *het wonder, dat Hij was*, maakt ons zalig. (Romeinen 10 : 9) Wie gelooft, dat het Woord, 't welk in de beginne bij God was, vlees

werd, én als God én mens op aarde wandelde, onze zonden op zich nam, daarvoor aan 't kruis stierf, ten derde dage opstond en opvoer ten hemel, om vandaar te komen ten oordeel van de levenden en de doden, die is onze broeder, ook al ware hij een arme, ongeleerde monnik ergens in Spanje of Rusland; en wie dat niet gelooft, is onze broeder niet, al ware hij ook de beroemdste theologische specialiteit ter wereld. (1 Johannes 4 : 2, 3)

Wel is het waar, dat het wonderen doen niet het hoofddoel was van de vleeswording des Woords, maar het verlossend werk aan het kruis; wel waren zijn wonderen niet zijn Goddelijkheid zelf, maar haar legitimatie en uitstralingen; maar toch, welk een logica zou het nu wezen, te zeggen: Ik geloof wel aan de Godheid en de leer van Christus, maar niet aan zijn werken; of: omdat het middel alleen maar middel en geen doel is, loochten ik het middel.

Doch wat zijn dat, goed bezien, toch erbarmelijke discussies over de waarde of onwaarde van het wonder! Een ganse wereld is van haar Schepper, die alleen het leven is, afgevallen, en stort zich immer meer in de afgrond des doods; en nu erbarmt zich die God over haar, Hij ontdoet zich van zijn Godheid, daalt af, wordt mens, om aan mensen de boodschap te brengen, dat hij hun toch nog het eeuwige leven geeft en hun schuld in hun plaats wil dragen. En als bewijs daarvoor laat Hij enkele stralen van dat eeuwige leven voor hun ogen schitteren, ademt krankheid en dood weg met Zijn goddelijke adem, en wij arme, - met de melaatsheid der zonde doortrokken gevangenen - in plaats van jubelend de boodschap te horen en weg te smelten in tranen van dank voor deze tekenen, als onderpand van Zijn goddelijke liefde; wij zetten ons neer en nemen raad en overwegen of het compromitterend is voor ons verstandje in zulke tekenen te geloven, en wij komen tot het besluit dat ze schadelijk zijn voor de echte religie! - God erbarme zich onzer!

Voor de Christen zijn, in vergelijking met de kolossale wonderen der schepping van de wereld en de verlossing der mensheid, die afzonderlijke wonderen zeer zeker niet meer dan bloesems aan een geweldige boom. Paulus bijvoorbeeld roemt wel in zijn verdrukkingen, en in de hem van God geschonken openbaringen, maar niet hierin, dat hij Eutyches (*Handelingen 20 : 9*) heeft opgewekt of zieken geheeld. Want vooreerst was het voor hem en de lezers van zijn brieven vanzelfsprekend, dat ze naar Jezus' belofte ook wonderen konden doen. Maar anderzijds beschouwden ze, evenals Jezus zelf, deze wonderen niet als eigenlijke machtsdaden, maar als het vrije werken der goddelijke almacht door hen heen, en zij gaven dus God de eer. Zo sprak eens een oud Christen tot een jeugdige Christen, die de wens te kennen gaf, dat hij zo graag wonderen zou doen, "ge zult het eens zeker kunnen, wanneer die wens niet meer in u opstijgt".

Onlangs werd de vraag gesteld: behoort het wondergeloof wezenlijk tot de religie? Een zonderlinge vraag! Want het zou toch veel verstandiger zijn te vragen: zijn er wonderen of niet? Want zijn er geen, dan ben ik verplicht er *niet* aan te geloven; en zijn ze er wel, dan *moet* ik er aan geloven, of ik wil of niet. En dus is het voor mij als denkend mens en Christen schuldige plicht, zo spoedig mogelijk antwoord te zoeken op de vraag of er wonderen zijn of niet.

Intussen is het een lievelingswerk van onze tijd, tussen de waarheden door te laveren, liefst geen positief ja of neen uit te spreken, liefst in een schemerdonker te wonen en woorden te gebruiken die weinig zeggen en de spreker zo min mogelijk binden: neutraliteit, tolerantie, innerlijke religie, liberale opvatting, vrije richting enz. Daar echter onze tijd praktisch is aangelegd en alles naar het principe der nuttigheid beoordeelt, kan men genoemde vraag ook van utilistisch standpunt beantwoorden en zeggen: voor hen die alleen in deze wereld, met deze wereld en voor deze wereld leven, is het wondergeloof totaal overbodig. Ja, het is zelfs voor dezulken schadelijk, want 't kweekt een dwaas bijgeloof, zoals: niet met dertienen aan tafel zitten, tafeldans, spiritisme en zo al meer. 't Enig ware is dus: eten, drinken en vrolijk zijn en niet aan het wonder denken, want dat maakt ongezond.

Maar ook voor velen, die zogenaamd ideaal, verlicht en beschaafd denken, is het wondergeloof kwalijk passend. Wie er op uit is, zich een praktische, gemakkelijke, werkelijk moderne religie te schaffen, die hem nergens hindert, die hij in elk gezelschap mee nemen kan, die hem alles veroorlooft, wat bij de moderne smaak thuis hoort, die van allen fatale bijmaak van dweperij en fanatisme vrij is, met één woord, een religie, die iemand, ik zeg niet rustig laat *sterven*, maar althans rustig *leven* laat, die doet mijns inziens goed, vooral het geloof aan het wonder van zich af te houden. Want dat wonder is zo'n geheimzinnig iets; en een God der wonderen is te gevaarlijk en zou ons zo onvoorzien en ongewenst kunnen aangrijpen. En ook, met dat wonder is onze wetenschap ook verkleind; God en Zijn schepping worden dan te groot en wij te klein. Het wondergeloof is bovendien onwetenschappelijk, strijdt tegen de fijne smaak en wekt in een beschaafd gezelschap de lachlust op. Dus, weg met dat verouderde geloof! Ook de religie moet mee met de tijd, ze moet gemoderniseerd. De kinderlijke begrippen en het fanatiek geloof der middeleeuwen waren voor die tijd misschien goed; maar wij leven in de 19e eeuw.

Het wondergeloof zou zelfs voor de religie schadelijk zijn! Nu, 't is maar de vraag, welke religie men bedoelt. Meent men de zelfgefabriceerde religie van het tegenwoordig wetenschappelijk Protestantisme, 't welk in God de Vader niet gelooft, God de Zoon loochent en van God de Heilige Geest niets wil weten, dan is het maar al te waar, dat die religie zou verliezen door het geloof aan God en duivel, hemel en hel, opstanding en gericht, inspiratie, erfzonde en openbaring. Maar wat geeft ze ons daarvoor nu in de plaats? Onder een nieuwe naam het oude, holle rationalisme, de filosofie van de dag, de moraal der eerlijke lieden, en enige theologische beschouwingen, die ieder naar eigen verkiezing kan aannemen of verwerpen, want ze veranderen niets aan zijn leven. En daarmee zou nu mijn arme ziel, die in mij hongert en dorst naar het eeuwige en onvergankelijke, verzadigd worden en zich troosten, en daarmee moet ze nu na de dood

voor een heilig God komen, die billijk toornst over haar zonden? Geen wonder, dat deze richting het wonder verwerpt! Een enkel wonder zou al haar theorieën vernietigen.

Wij echter, wondergelovende Christenen, evenals wij geloven aan eeuwige beginselen van schoonheid en recht, die zich niet veranderen naar onze grillige kunst of jurisprudentie, geloven ook aan het Woord van een God, die zich niet schikt naar de wereldbeschouwing van dit of dat volk, of naar de wetenschap van een 19de of 20ste eeuw, maar die eeuwig dezelfde blijft, zoals Hij zich in Zijn Woord en in Christus heeft geopenbaard. In dingen de religie betreffende, vragen wij niet naar menselijke rede, want wij geloven, dat "de natuurlijke mens niet verstaat de dingen die des Geestes Gods zijn." Wij verwachten alle wijsheid en voorlichting van de Heilige Geest, die de hemelse Vader beloofd heeft aan elk van Zijne kinderen, die Hem er om bidt. En zo nemen wij dankbaar het wonder aan, zoals die Heilige Geest het in de bijbel heeft geopenbaard, als een teken en onderpand der almacht en liefde Gods, die ons horen kan "boven bede en denken". Voor ons is het wonder onontbeerlijk, en om het geloof aan het wonder te laten varen, terwille van een verlichting, die ons niets zeggen kan, omdat ze niets weet, niet weet vanwaar wij komen en waarheen wij gaan, wie wij zijn en waartoe wij er zijn, het is eenvoudig belachelijk.

Veeleer houden wij het niet-geloven voor een teken van geestelijke zwakheid. Bij het wonder is het ons goed; aan een wonderbare God geloven wij, en het is onze vreugde en hoop, dat we spoedig, - want wat zijn een paar eeuwen - met het wonderbare lichaam der opstanding in een wereld van hemelse wonderen zullen komen, om daar God, als de bron en oorzaak aller wonderen, met een eeuwige jubel te begroeten.

EINDE.

